

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КЗ КОР «ЧОРНОБИЛЬСЬКИЙ МЕДИЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ»**

КОНСПЕКТ

лекції з освітнього компонента Соціологія
спеціальність 223 Медсестринство
освітньо-професійна програма Лікувальна справа

ТЕМА: Суспільство як соціальний організм.

Склав викладач: Сергій КВІТКОВСЬКИЙ
конспект розглянутий та схвалений
на засіданні циклової комісії
соціально-гуманітарних та
природничо- наукових дисциплін

Протокол № ___ від «___» «_____» 20__ р
Голова комісії _____ Олександр ТОЛКАЧОВ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТА

Предмет Соціологія

Для III курсу лікувальне , сестринське відділення

Заняття № 4 Практичне Теоретичне

Тема заняття Суспільство як соціальний організм _____

Мета заняття

а) навчальна Розкрити суспільство з точки зору його впливу на людину , на формування і розвиток особистості. Вивчити основні етапи становлення і функціонування суспільних відносин та їх вплив на здоров'я людини.

б) виховна На конкретних прикладах , розкриваючи зміст теми , формувати особистість студента на високих морально - етичних принципах співіснування людей у постіндустріальному суспільстві.

Міжпредметні зв'язки:

а) які забезпечують інші предмети „ Психологія, " „Політологія “ „Історія медицини". _____

б) які забезпечуються іншими предметами „ Всесвітня історія ", „ Основи права", „Суспільствознавство". _____

Забезпечення заняття: _____

а) наочні посібники _____

б) технічні засоби навчання _____

в) роздатковий матеріал _____

г) література:

основна В. М. Піча Соціологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів.—К., 2000. _____

додаткова: Соціологія: курс лекцій/За ред.. В, М, Піча .—К., 1996. , А. В. Решетников Соціологія медицини.—М., 2007.

д) місце проведення заняття навчальна аудиторія

КЗ КОР "Чорнобильський медичний фаховий коледж"

КАРТА

організації самостійної роботи здобувачів освіти

Навчальна дисципліна Соціологія

Відділення лікувальне, сестринське курс III

Тема ; Базові соціальні інститути та їх функції. Медицина „як соціальний інститут.

Література для опрацювання. Соціологія : курс лекцій / За ред.. В. М. Піча.- К.,1996., ст. 87 - 96. Інтернет.

Вимоги до знань і вмінь здобувачів освіти. Знати поняття соціальний інститут, вміти розкрити його суть. Що таке базові соціальні інститути та які функції вони виконують і як впливають на формування особистості та розвиток суспільних відносин в межах певної суспільної організації. Чому медицина є соціальним інститутом , що спільного вона має з базовими соціальними інститутами та яку роль виконує?

Завдання для самоконтролю (питання, вправи...) 1 .Дайте визначення соціального інституту та розкрийте це поняття. 2. Назвіть базові соціальні інститути , чому вони так називаються? 3. Які функції виконують базові соціальні інститути? 4. Які функції виконує медицина , як соціальний інститут? Аргументуйте свою відповідь.

Поради коментарі Під час самостійної підготовки завдання прочитайте питання, які ви повинні виконати . Орієнтуючись на них, шукайте матеріал, який вам підходить і , розуміючи про що іде мова, давайте відповіді на конкретно поставлені питання. Особливістю даних питань є медицина . Тому на неї як на соціальний інститут потрібно звернути особливу увагу і більш детально розкрити це питання. Коли відповіді на всі питання будуть знайдені, залишиться основне - зрозуміти , яку роль відіграють соціальні інститути в житті кожної людини і суспільства вцілому.

1	2	3
4	Закріплення та контроль засвоєння нової теми	
	<ul style="list-style-type: none"> • Назвіть основні теорії походження суспільства. 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Що таке соціальна структура суспільства? 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Назвіть основні соціальні спільності. 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Що таке соціальна мобільність? 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Назвіть соціальні інститути. 	
5	Підведення підсумків заняття.	
	Зауваження щодо проведення заняття.	
	Відповіді на запитання здобувачів освіти.	
	Аналіз проведеного заняття.	
6	Домашнє завдання	
	Соціологія: курс лекцій / за ред. В,М, Піча.- К, 1996,	
	ст. 87-96	

1. Конкретні цілі заняття:

1.1. Аналізувати:

- сутність і значення соціальної структури як фундаментальної основи суспільства як соціальної системи;
- медицину та охорону здоров'я як складну функціональну систему, один із фундаментальних соціальних інститутів суспільства.

1.2. Пояснити:

- зміст основних категорій соціальної структури;
- місце та роль лікарів як соціально-професійної групи у соціальній структурі суспільства;
- значення холістичних, соціальних підходів у професійній діяльності сучасного лікаря.

1.3. Проаналізувати:

- зміст основних функцій медицини та охорони здоров'я як соціального інституту;
- статусно-рольові відносини в медицині;
- основні підходи в соціології медицини щодо взаємодії між лікарем та пацієнтом..

2. Ключові поняття і терміни:

Структура, соціальна структура суспільства, соціальний статус, соціальна роль, соціальна група, соціальний інститут, медицина та охорона здоров'я як соціальний інститут, формальні і неформальні соціальні групи, великі та малі соціальні групи, соціально-класові, соціально-етнічні, соціально-демографічні, соціально-територіальні, соціально-професійні групи.

. Організація змісту навчального матеріалу.

Суспільство - надскладне, багатомірне, внутрішньо розгалужене і водночас цілісне утворення, що постає як сукупність історично сформованих способів і форм взаємодії та об'єднання індивідів та їх груп. Фундаментом суспільства є соціальна структура.

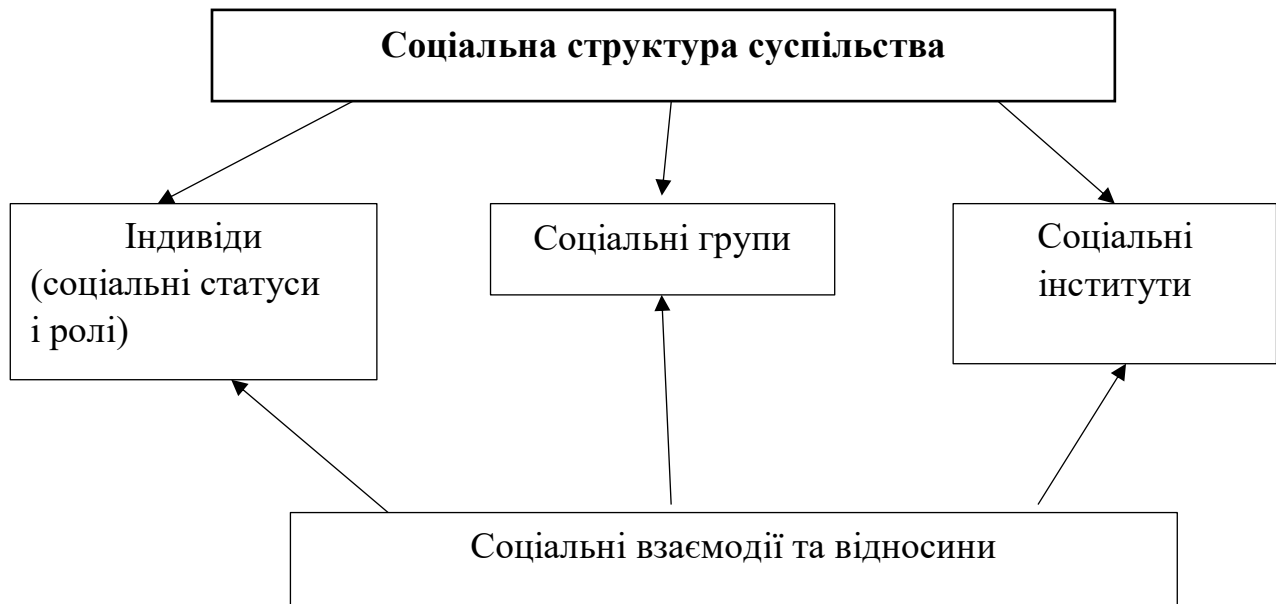
Структура (від лат. Structura - будова, розташування, порядок) характеризує

сукупність функціонально пов'язаних між собою елементів, зв'язків і залежностей, що складають внутрішню побудову об'єкта.

Соціальна структура суспільства - це впорядкована сукупність зв'язків між елементами соціальної системи, що надають суспільству стійкість, якісну визначеність, відрізняють його від інших соціальних явищ.

Основні елементи соціальної структури

1. Соціальні статуси і ролі
2. Соціальні групи
3. Соціальні інститути

Мал. № 1 Складові соціальної структури

Суть поняття суспільство. Основні компетенції походження суспільства.

Уявлення про суспільство та його специфіку почали формуватися ще в Стародавньому світі. Довгий час в соціальній думці суспільство ототожнювалось з державою. Наприклад, у Платона суспільство характеризує передусім суспільні функції держави — захист населення від зовнішніх ворогів, підтримка порядку в середині країни. Думки Платона продовжив розвивати його учень Аристотель.

Представники раннього Середньовіччя (А. Блаженний, Ф. Аквінський) розглядали суспільство як результат Божої волі.

Соціальна думка Нового часу у трактуванні суспільства виходила з концепції "природного стану" і суспільного договору. Зокрема такі думки зустрічаємо у творах Т. Гоббса, Ж-Ж. Руссо, Дж. Локка.

В XIX ст. з'являються праці, в яких поняття "суспільство" аналізується з точки зору соціології. Так, родоначальник соціології О. Конт розглядав суспільство як функціональну систему, основними підставами виникнення якої став розподіл праці між індивідами, що спонукав їх до взаємодії та сприяв формуванню певних типів соціальних відносин.

У творах Е. Дюркгейма суспільство постає як надіндивідуальна реальність, що базується на колективних уявленнях; як наймогутніший фокус фізичних і моральних сил, який тільки існує у світі.

Дж. Мілль розглядав суспільство як агрегат індивідів, мислення яких зазнає поступових змін і розвитку.

М. Вебер розумів суспільство як взаємодію людей, яка є продуктом соціальних дій.

Сьогодні поняття «суспільство» має такий же понятійний зміст, що і в соціальній науці XIX ст. зокрема можна зустріти наступні визначення даного поняття.

Суспільство — особливий, надзвичайно складний вид організації соціального життя, що включає в себе всю багатоманітність стійких соціальних взаємодій, всі інститути та спільноти, що локалізовані в рамках конкретних державно-територіальних кордонів.

Суспільство — це більш-менш велика, стійка і цілісна сукупність людей, об'єднаних історично сформованими формами їх взаємозв'язків і взаємодій з метою задоволення власних потреб.

Суспільство - це продукт взаємодії людей, специфіку якого складають відносини людей один з одним.

Суспільство — це специфічна організація життєдіяльності людей, певний соціальний механізм, система відносин, що зв'язує людей в єдине ціле.

Суспільство — це спосіб існування людства, сукупність форм спільної життєдіяльності людей, які історично розвиваються.

Суспільство — сукупність людей, які об'єднані певними інтересами, потребами, взаємними симпатіями або певним видом діяльності.

Отже, складність загального визначення поняття "суспільство" полягає у тому, що воно є досить широким за об'ємом, високоабстрактним за характером, багатогранним і багаторівневим за структурою поняттям.

Найчастіше суспільство визначається в соціології як системно організована

сукупність всіх форм і способів взаємодії і об'єднання, що породжується цілеспрямованою діяльністю великих груп людей. У такому значенні суспільство включає в себе все, що відрізняє цю систему від природних явищ.

Неоднозначність трактування поняття "суспільство" призвела до розробки різноманітних соціологічних концепцій суспільства: натуралістичних, ідеалістичних, методологічного індивідуалізму [17, с. 54].

Для натуралістичних концепцій характерним є розгляд суспільства, як продовження закономірностей природи, Космосу. Суспільно-історичні зміни і відмінні риси того чи іншого суспільства пояснюються географічним середовищем, природно-кліматичними характеристиками, специфікою людини як природної істоти, її генетичними, расовими, статевими особливостями.

Ідеалістичні компетенції спрямовані на аналіз проявів людського життя. Їх зміст полягає у тому, що сутність зв'язків, котрі об'єднують людей в єдине ціле, знаходять в релігійних віруваннях, в міфах, в ідеях. Тобто єдиним основним фактором соціального життя виявляються суто духовні умови.

Третій підхід щодо пояснення суспільного життя не заперечує ні наявність певних природних передумов людського існування, ні роль духовно-ідеологічних факторів, але основну увагу приділяє аналізу міжлюдських зв'язків, котрі мають, згідно цьому підходові, визначальний характер в системі соціальних закономірностей. Представники даного підходу ставлять перед собою проблему: чи суспільство виникає з індивідуальної взаємодії, чи індивід — похідне від суспільства? Ця проблема має в соціальній думці два протилежні вирішення. В одних теоріях визначається первинність індивідуального початку в суспільстві (М. Вебер, Т. Парсонс, П. Сорокін), а інших вихідними є надіндивідуальні соціальні структури (К. Маркс, Е. Дюркгейм).

Намагаючись об'єднати ці два підходи до суспільства, з'явилася доктрина, що отримала назву методологічного індивідуалізму, яка розглядає взаємодію індивідів як вихідну основу соціальної організації. Її розвинули М. Вебер, Т. Парсонс, Дж. Мід, Г. Блумер.

Різними є погляди і на причини та процес виникнення суспільства, які зводяться до наступних концепцій: інструментальної, сексуальної, критичної, тендерної та семантичної [14, с. 120].

Згідно з інструментальною концепцією основним чинником зародження суспільства є винахід людиною знарядь праці, завдяки яким вона навчилася працювати, покращувати свій добробут. Це зумовило дрібнення родової общини, суспільний розподіл праці, майнову та соціальну нерівність. Тоді з'явилася і почала розвиватись соціальна організація.

Сексуальна концепція звертає увагу на еволюцію шлюбно-сімейних відносин. На ранніх етапах історії міжстатеві відносини регулювалися переважно біологічними чинниками. Це надавало процесу народження позаконтрольності та загрожувало існуванню групи, оскільки такі відносини не передбачали ні прав, ні обов'язків, ні взаємної відповідальності. Не існувало також ніякої особливої організації по вихованню дітей. Тому природна необхідність контролю над народжуваністю зумовила формування родин, виникнення норм, які регулювали сексуальні та інші

відносини в *Соціальному статусі* - певна соціальна позиція індивіда в суспільстві та об'єднанні, до якого входили чоловіки зі своїми жінками і дітьми. Шлюб став союзом між чоловіком і жінкою, мета якого - забезпечити утримання та виховання дітей жінки. З виникненням парного шлюбу статеві відносини між партнерами були обмежені не лише соціально, тобто моральними нормами, а й соціально-економічно. Саме постійний розвиток регулюючих норм стимулював еволюцію об'єднань, зумовивши з часом виникнення соціальної організації.

Критична компетенція заснована на аналізі причин появи влади та владних відносин, розподілу угруповання на еліту та підлеглих. Навчившись панувати, лідери почали утверджувати систему правил шанування вождя, передача влади, розподілу привілеїв серед інших членів угруповання. Такі відносини стали основними для соціальної організації та забезпечили подальший її розвиток.

Тендерна концепція заснована на аналізі розподілу соціальних ролей між чоловіками та жінками. Оскільки жінка виконує репродуктивні функції, то вона є незамінною за чоловіка у суспільстві. Однак, чоловіків таке становище не задовольняло і тому вони на противагу жіночій "монополії відтворення" створили власну "монополію на встановлення порядку". А коли чоловіки почали домовлятися про розподіл жінок, виникла соціальна організація.

Семантична компетенція звертає увагу на особливості становлення у людини основних психічних процесів, зокрема, мови, пам'яті, мислення. Розвиток останніх дозволив людині, яка є досить вразливою біологічною істотою, перейти із біологічного поля свого існування у соціальне.

Соціальний інститут - форма організації та засіб спільної діяльності людей, що відтворюються у часі та просторі, забезпечуючи стабільне функціонування суспільних відносин.

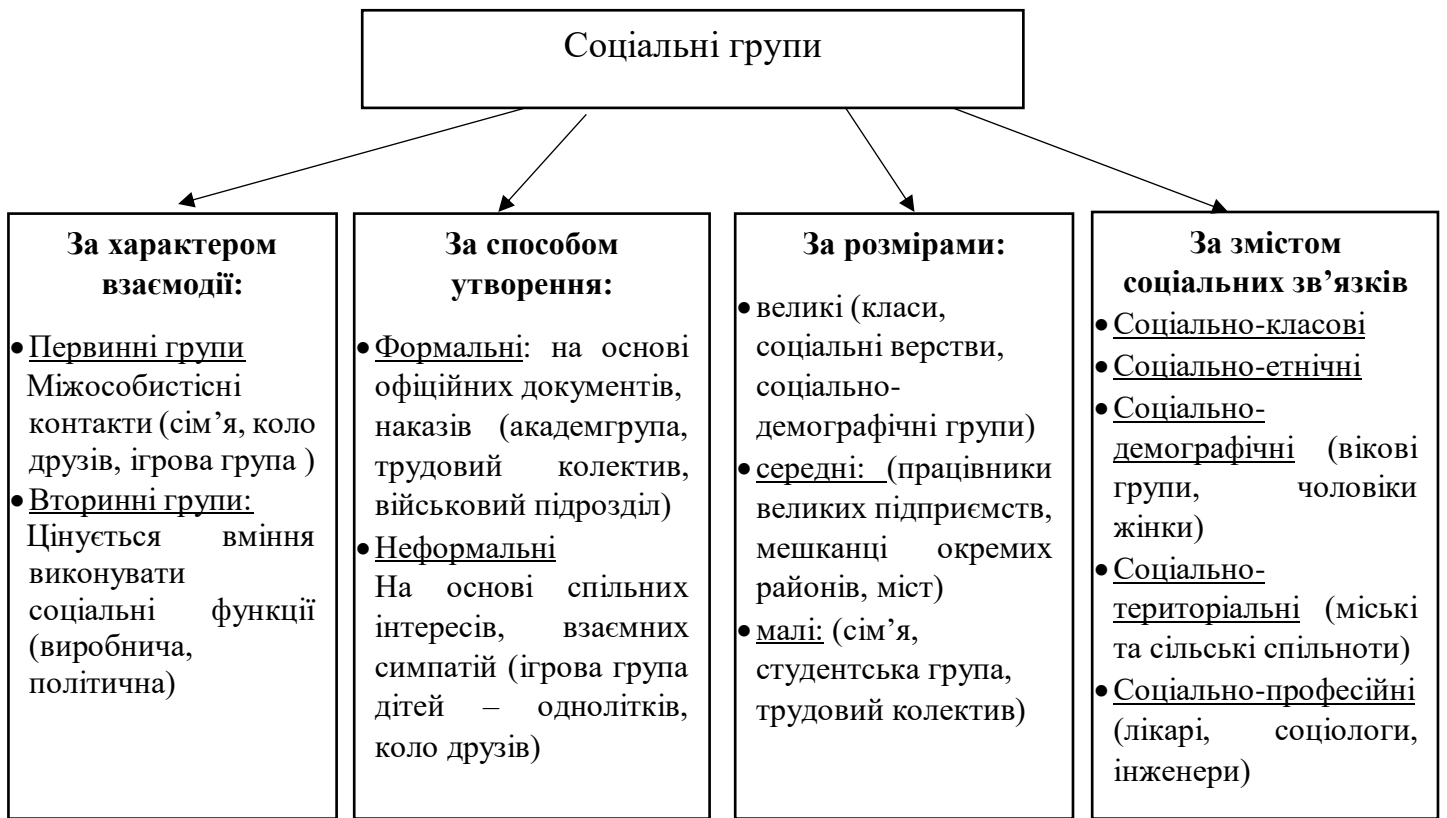
Медицина та охорона здоров'я як соціальний інститут сучасного суспільства - форма організації та засіб здійснення соціальної практики, що спрямована на відновлення, покращення, та зміцнення здоров'я на всіх рівнях: індивідуальному, груповому, популяційному.

Медицина як система професійних наукових знань і практичної діяльності у сучасному суспільстві реалізується через *систему охорони здоров'я*, яка має внутрішню структуру та ієрархію, завдяки чому забезпечується стабільність соціальних зв'язків, впорядкування соціальних взаємовідносин з приводу здоров'я та хвороб.

Соціальний статус – певна соціальна позиція індивіда в суспільстві та соціальній групі, що пов'язана з іншими позиціями через систему прав та обов'язків.

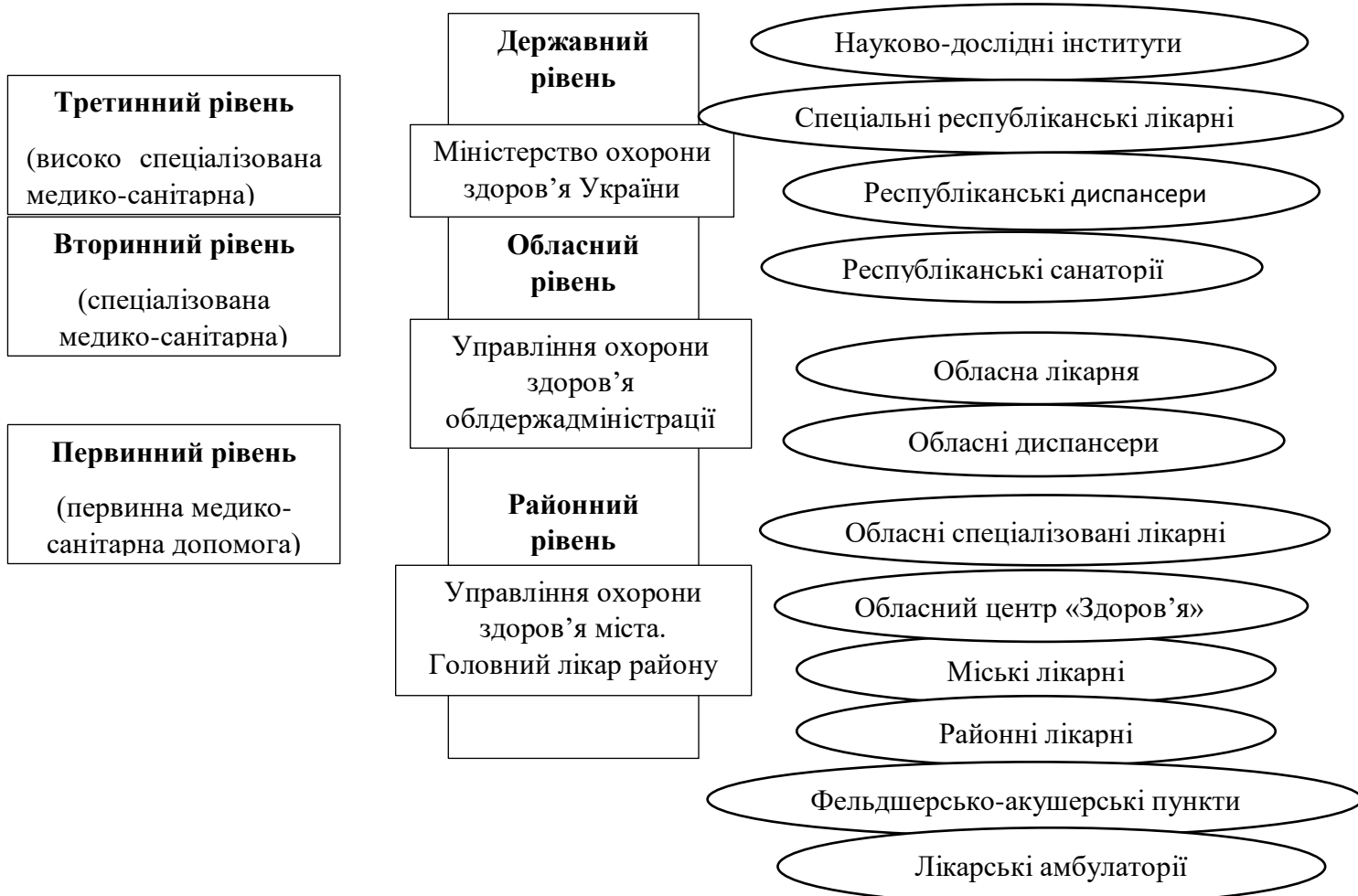
Соціальна роль - модель поведінки індивіда у відповідності з правами та обов'язками, що закріплені за певним його соціальним статусом.

Соціальна група – сукупність людей, які виділяються з решти суспільства за певними соціально значущими ознаками, об'єднані тривалими соціальними зв'язками, спільністю інтересів, формують спільні моделі поведінки.

Мал. № 2 Основні види соціальних груп

Схема системи охорони здоров'я України

Інституціональні характеристики медицини та охорони здоров'я

Мета	Збереження, зміцнення та відновлення здоров'я членів суспільства
Цінності	Життя, здоров'я.
Функції	- <i>Загальносоціальні</i> (регулятивна, закріплення й відтворення суспільних відносин, тощо). - <i>Основні, професійні</i> (профілактика, лікування, реабілітація). - <i>Спеціальні</i> (діагностична, розробка і впровадження нових методів діагностики, лікування й профілактики, ціннісно-нормативна, психосоціальна, медичної соціалізації та освіти, тощо)
Статусно-рольовий набір	Пацієнт, лікар, медична сестра, медичний молодший персонал, фармацевт, студент медичного навчального закладу, викладач, науковий працівник, керівник закладу охорони здоров'я.
Культурні символи	Червоний хрест, чаша із змією.
Фізичні ознаки	Лікарні, поліклініки, аптеки.
Правове забезпечення	Законодавство про охорону здоров'я.
Соціальні санкції	Громадський осуд, заходи в галузі кримінального й адміністративного права.

Медикалізація - властивий сучасним суспільствам процес, який характеризується зростанням впливу медицини на інші сфери суспільного життя, функціонування інших соціальних інститутів, індивідуальне життя людей.

Медикалізація проявляється у переведенні деяких соціальних проблем до медичної площини. Прикладом може бути розгляд деяких соціально небажаних станів, ситуацій або форм поведінки людей як медичних (алкоголізм, наркоманія, схильність до антисоціальної поведінки, труднощі у навчанні, вихованні тощо).

В соціології медицини цей термін часто вживається у негативному контексті (I.Zola, I.Illich, E.Freidson та інші) як прояв експансії з боку медицини, узурпації нею соціальних функцій, які вона не спроможна виконувати.

Демедикалізація - процес зворотній медикалізації, який проявляється в тому, що медицина починає втрачати монополію у розв'язанні деяких проблем. У сучасному суспільстві „рішення щодо лікування почали більше аналізуватися пацієнтами та страховими компаніями” (G.Ritzer), зростає роль психологів, соціальних працівників, суспільного сектору, громадських і благодійних організацій у вирішенні питань здоров'я.

1. Конкретні цілі заняття:

1.1. Пояснювати:

- зміст і причини соціальної стратифікації, особливості її проявів у сучасному суспільстві;
- значення і причини нерівностей у здоров'ї як складової соціальної стратифікації;
- зміст поняття соціальної мобільності, її основні типи і види;
- взаємозв'язки між станом здоров'я і характером індивідуальної мобільності, значення здоров'я в контексті "життєвих шансів" людини.

1.2. Класифікувати:

- критерії стратифікаційного розподілу у суспільстві;
- типи і форми стратифікації;
- рівні і види здоров'я;
- категорії населення, які в більшій мірі схильні до захворювань.

1.3. Проаналізувати:

- значення здоров'я як інтегрального показника соціального становища індивіда (групи) у суспільстві;
- проблему здоров'я в контексті різних складових соціальної структури, включаючи вплив на здоров'я соціально-класової, тендерної, вікової стратифікації.

2. Ключові питання і терміни:

Соціальна стратифікація, закриті та відкриті системи соціальної стратифікації, соціальна мобільність, вертикальна мобільність, горизонтальна мобільність, інтрагенераційна мобільність, інтергенераційна мобільність, фізичне здоров'я, психічне здоров'я, соціальне здоров'я, хвороба, спосіб життя, фізико-генетична стратифікація, гендер, вік, групи ризику.

3. Організація змісту навчального матеріалу.

Соціальна стратифікація (лат. stratum - шар, facere - робити) - поділ суспільства на вертикально розташовані соціальні групи і верстви (страти), які мають нерівний доступ до соціальних благ. Термін „соціальна стратифікація” використовують для опису системи соціальної нерівності в суспільстві.

За визначенням П.О.Сорокіна - одного із засновників сучасної теорії стратифікації „соціальна стратифікація - це диференціація деякої даної сукупності людей (населення) на класи в ієрархічному ранзі. Вона знаходить свій вираз в існуванні вищих та нижчих верств”.

Сорокин П.А.Человек. Цивилизация. Общество. - М., 1992. - С.302).

Основні критерії соціальної стратифікації:

- *Дохід* (вимірюється в грошових одиницях);
- *Влада* (вимірюється кількістю людей, на яких розповсюджується рішення);
- *Освіта* (вимірюється кількістю років навчання, що підтверджується відповідними дипломами);
- *Престиж* (вимірюється рейтингом, який складається на основі опитувань громадської думки);
- *Здоров'я* (вимірюється комплексом медико-соціальних показників: демографічних,

захворюваності, фізичного розвитку, частоти донозологічних станів тощо).

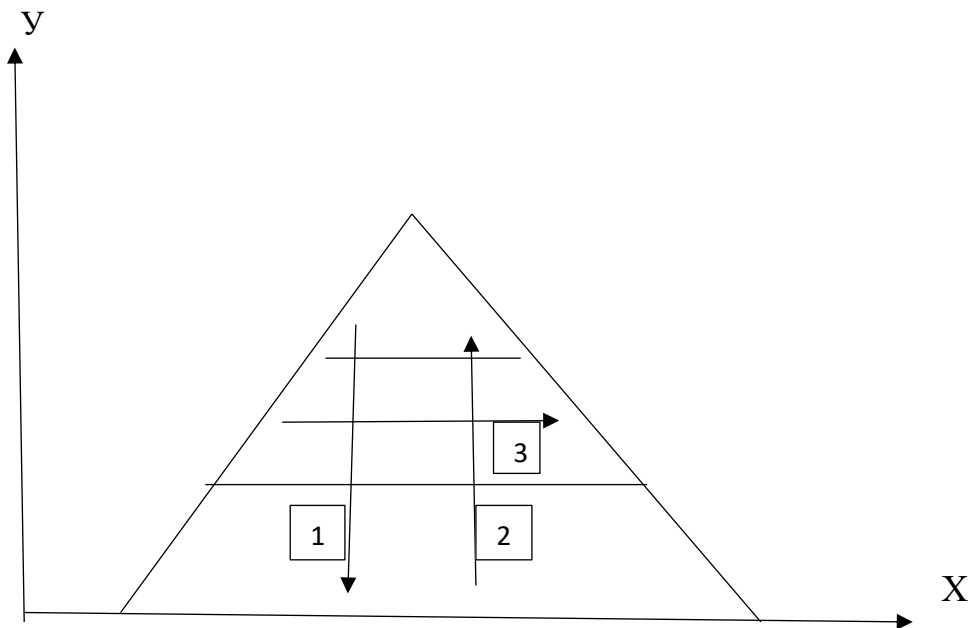
Два пояснення соціальної стратифікації

<i>Структурно-функціональна парадигма</i>	<i>Парадигма соціального конфлікту</i>
<ul style="list-style-type: none"> - Соціальна стратифікація підтримує життя суспільства. Погодження винагороди з соціальною важливістю приносить користь суспільству. - Соціальна стратифікація урівноважує таланти і здібності людини та посаду, яку вона займає. - Соціальна стратифікація – корисна і неминуча. - Цінності та переконання, які узаконюють соціальну нерівність, підтримують широкі верстви суспільства. - Оскільки системи соціальної стратифікації корисні для суспільства в цілому і підтримуються культурними цінностями й переконаннями, вони, зазвичай, є стабільними. 	<ul style="list-style-type: none"> - Соціальна стратифікація - це результат соціального конфлікту. Різні можливості доступу до соціальних ресурсів відповідають інтересам одних людей та шкодять іншим. - Соціальна стратифікація призводить до того, що багато талантів і здібностей у суспільстві не будуть розвиватися взагалі. - Соціальна стратифікація є корисною лише для деяких людей; вона не є неминучою. - Цінності та переконання мають ідеологічний характер, вони відображають інтереси більш впливових членів суспільства. - Оскільки системи соціальної стратифікації віддзеркалюють інтереси лише частини суспільства, вони навряд чи будуть стабільними.

Як видно із таблиці № 1, представники *структурного функціоналізму* розглядають соціальну диференціацію як закономірний результат ускладнення соціального організму, розподілу праці (Г.Спенсер, Е.Дюркгейм, Т.Парсонс та ін.), підкреслюючи важливу роль соціальної нерівності в житті суспільства. Г.Спенсер - один із засновників структурно- функціонального підходу вважав, що „природний відбір” сприяє виживанню найсильніших, найпристосованіших, які підіймаються до верхівки, а слабкі, „нездорові, дурні, повільні, нерішучі поступово зубожіють”. Внаслідок цього люди отримують у житті те, на що вони заслуговують. Представники парадигми *соціального конфлікту* пояснюють нерівність в контексті

існування антагоністичних класів, узурпації власності і влади привілейованими (вищими) соціальними групами. З точки зору представників цього підходу соціальна стратифікація суперечить соціальній справедливості, оскільки відображає лише інтереси незначної частини населення, а не більшості.

Соціальна мобільність - переміщення індивідів (індивідуальна мобільність) чи соціальної групи (групова мобільність) з однієї рангової позиції в суспільстві, соціальної страти в іншому (вертикальна мобільність), або в рамках однієї рангової позиції – страти (горизонтальна мобільність)

мал. № 1 Типи соціальної мобільності

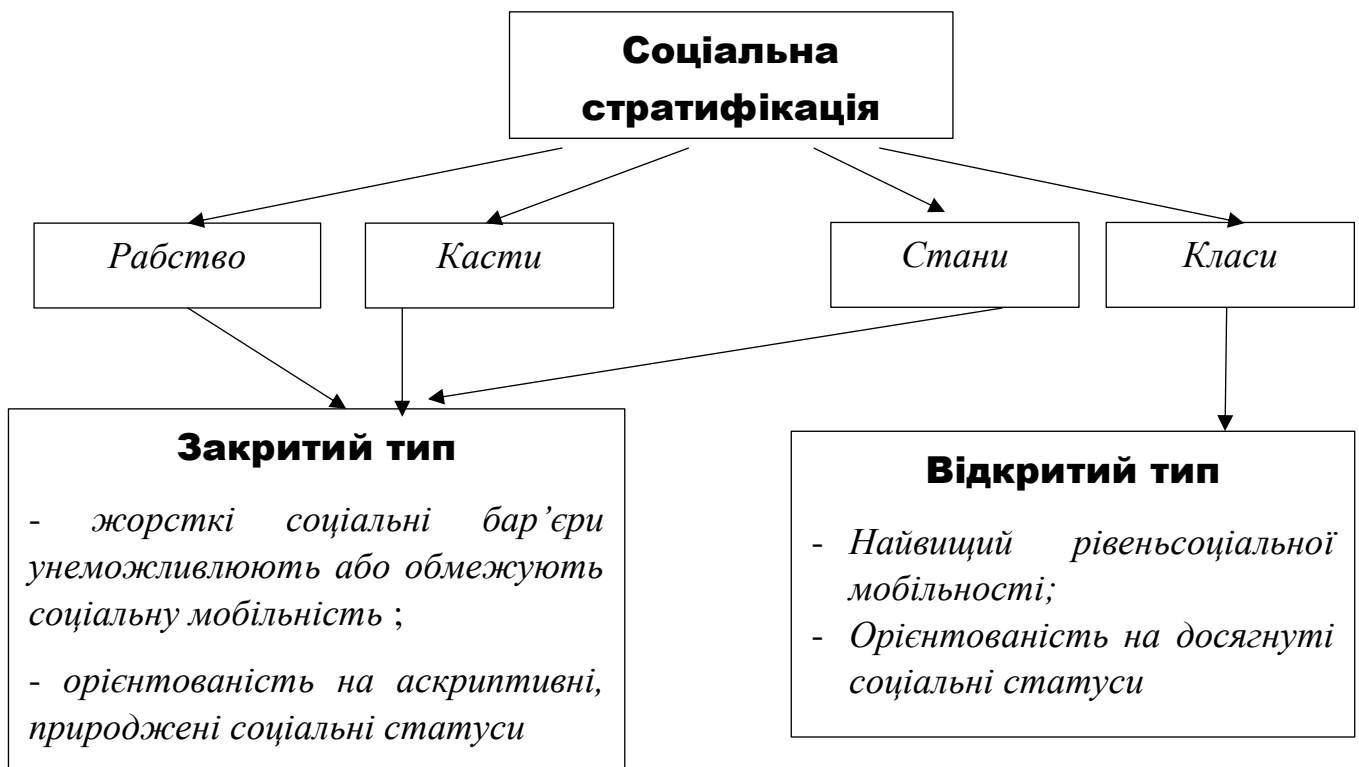
- 1 – низхідна вертикальна соціальна мобільність
- 2 – висхідна вертикальна мобільність
- 3 – горизонтальна соціальна мобільність

Види соціальної мобільності:

- індивідуальна та групова;
- інтрагенераційна (внутрішньопоколінна) та інтергенераційна (міжпоколінна)

Інтрагенераційна мобільність характеризує різні соціальні позиції, які займає людина протягом свого життя (кар'єра індивіда).

Інтрагенераційна мобільність позначає зміни соціального статусу людини у порівнянні з соціальним статусом її батьків.

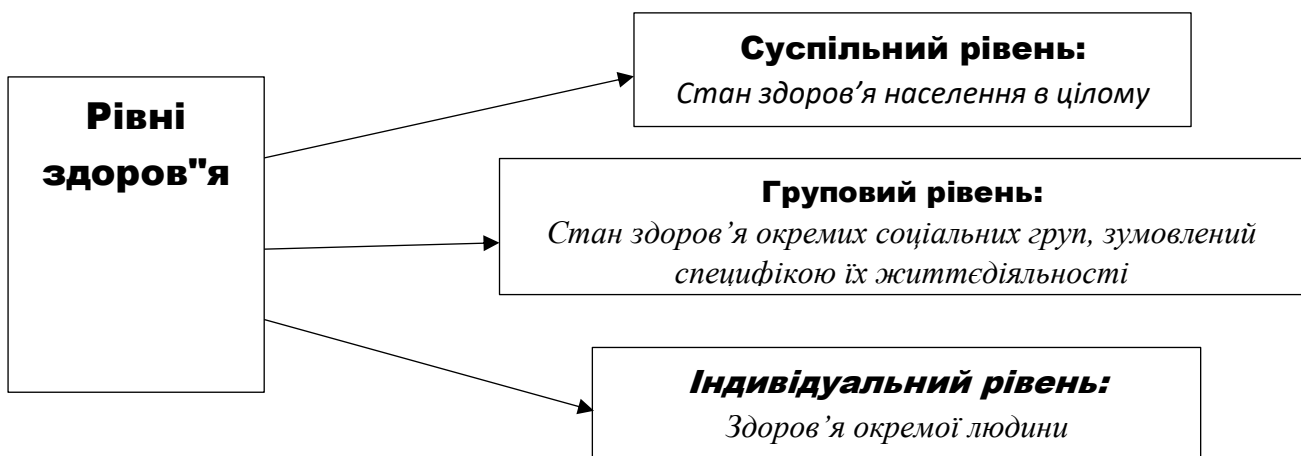

мал. № 2 Системи і типи соціальної стратифікації

ЗДОРОВ'Я

<p>Загальнофілософські підходи:</p> <p style="text-align: center;">Здоров'я як норма для живого.</p> <p style="text-align: center;"><i>Здоров'я – не все, але все без здоров'я – ніщо – Сократ</i></p> <p style="text-align: center;">Здоров'я є гармонія, хвороба – порушення гармонії. Моральне здоров'я є прагнення добра – <i>Піфагор</i></p> <p style="text-align: center;">Хвороба – це стиснене у своїй свободі життя – <i>Ібн-Сіна</i></p>

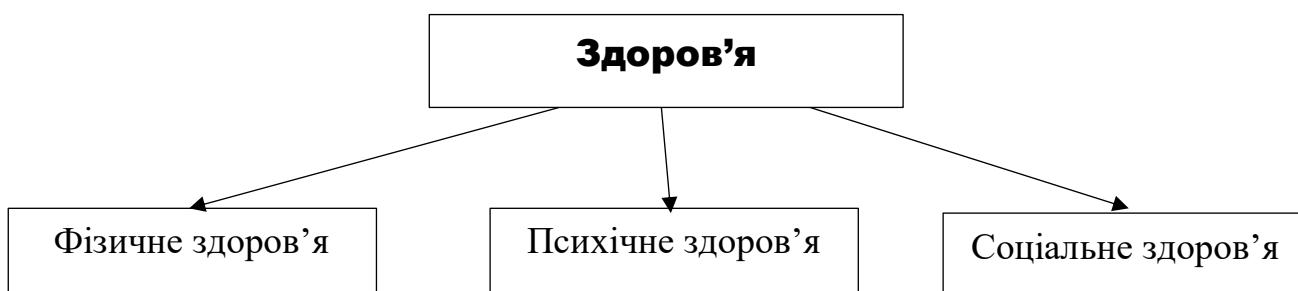
Соціологія медицини вивчає здоров'я на різних рівнях (див. мал. № 3)

При характеристиці індивідуального здоров'я, виокремлюють теоретичний та практичний підходи.

Теоретичний підхід – (ідеал розвитку людини і суспільних відносин) представлений у визначенні, що дає Всесвітня організація охорони здоров'я: «Здоров'я – це стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб і фізичних вад».

Спираючись на це визначення, можна виділити певні види здоров'я (див. мал. № 4)

мал. № 4 Види здоров'я

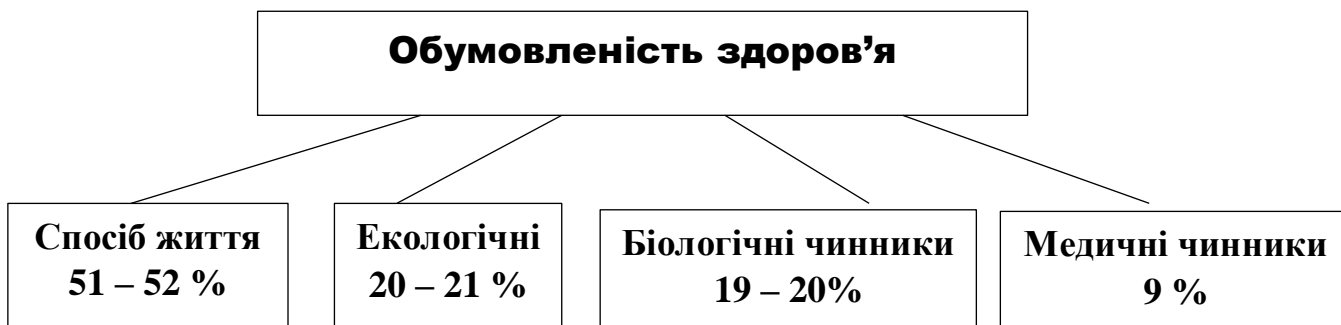
Фізичне здоров'я - це природний стан організму людини, який забезпечує функціонування всіх його органів і систем, оптимальне пристосування до умов оточуючого середовища.

Психічне здоров'я – стан душевного благополуччя, що характеризується відсутністю хворобливих психічних виявів, забезпеченням регуляції поведінки індивіда адекватно умовам навколишнього середовища.

Соціальне здоров'я – характеризує ступінь задоволення індивіда своїм матеріальним становищем, умовами життя, соціальним статусом, соціальною політикою.

Практичний підхід – стан оптимальної можливості індивіда повноцінно виконувати свої біологічні і соціальні функції, соціальні ролі та завдання для яких він був соціалізований.

За класифікацією американського вченого Роббінса, фактори, що впливають на здоров'я, можна розділити на 4 великі групи: спосіб життя, стан навколишнього середовища, біологічні чинники (спадковість стать, вік) медичні чинники.

Спосіб життя - взаємодія умов життя індивіда з моделлю поведінки, яка визначається соціокультурними факторами та особистісними особливостями (Всесвітня організація охорони здоров'я).

В соціології категорія “спосіб життя” характеризує сукупність типових видів життєдіяльності індивіда, соціальної групи і суспільство в цілому у контексті умов життя.

При розгляді впливу способу життя на показники здоров'я окремих людей, соціальних груп необхідно розрізняти поняття *умов життя* і *стилю життя* - поєднання рис, засобів поведінки і звичок, які впливають на характер життєдіяльності різних соціальних суб'єктів.

В усіх сучасних суспільствах у різній мірі простежується нерівність у здоров'ї в залежності від класу. Соціальні групи, які живуть у найбільш сприятливих умовах, посідають вище соціально-економічне становище, мають і кращі показники здоров'я, більшу тривалість життя, ніж представники нижчих класів.

Стан здоров'я є інтегральним показником соціального становища індивіда (групи) у суспільстві. При поясненні залежності здоров'я від соціально-касового статусу слід враховувати:

1) різні умови життя (відмінності у раціоні харчування, житлових умовах, умовах відпочинку тощо);

2) різні можливості доступу до високоякісного медичного обслуговування;

3) відмінності у характері професійної діяльності, умов праці;

4) відмінності в освіті;

5) особливості класових субкультур, які впливають на стиль життя, поведінку, зумовлюють різне ціннісне ставлення до здоров'я.

6) Багатофакторність впливів на здоров'я слід враховувати і при поясненні нерівностей у здоров'ї на рівні інших складових соціальної структури: соціально-професійних, соціально-територіальних, соціально-демографічних груп тощо.

7) Стратифікація за статтю, віком є формами *фізико-генетичної стратифікації*, яка зумовлена природними соціобіологічними відмінностями і виникла задовго до появи приватної власності, майнової нерівності.

8) „Навіть у примітивних культурах, де фактично немає майнової різниці в

статках, існує нерівність між індивідами, між чоловіками і жінками, між молодими й старими” (Е.Гіденс).

9) Біосоціальну зумовленість слід враховувати і при поясненні специфіки статевих і вікових статусів.

10) Сучасна наука розрізняє поняття біологічної статі (англ. - sex) і тендера (англ. - рід). Термін „гендер” було впроваджено у 1968 американським психологом Робертом Столлером („Стать і гендер: про розвиток мужності та жіночності” 1968 р.) для позначення соціально-культурного конструкту статі.

11) *Гендер* - психологічні, соціальні, культурні особливості статі, що є відносно незалежним від біологічних особливостей; соціально-рольовий статус, яких визначає соціальні можливості чоловіків і жінок в усіх сферах життєдіяльності.

У більшості країн чоловіки мають меншу тривалість життя, вищий рівень захворюваності. В середньому українські чоловіки живуть на 12 років менше за жінок, частіше хворіють на важкі хвороби і різні види залежності.

Вікова структура населення - складається з 3-х основних груп: діти і підлітки (до 16 років) - доробочій вік; населення працездатного віку (16-55 років для жінок і 16-60 років для чоловіків); старші люди.

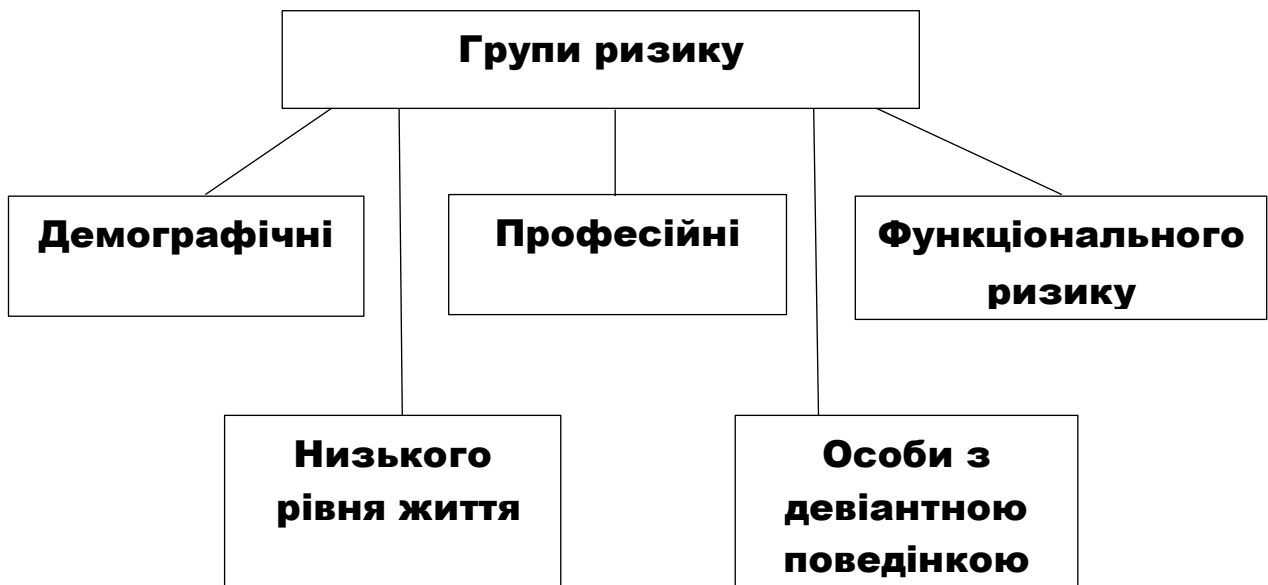
Соціологія медицини враховує багатовимірність поняття віку, оскільки проходження людини віковими сходами супроводжується не тільки соціальними змінами, набуттям нових соціальних статусів і ролей і одночасно втратою попередніх тощо, а й біологічними змінами організму, психологічними кризами, змінами світосприйняття.

Вікові стадії у житті людини: *дитинство* (молодший бік до 2-3 років, власне дитинство - 6-7 років, отрочтво - до 13-14 років), *молодість* („перша юність” - тінейджерство - до 14-18 років, „друга юність” - до 18-25 років, рання зрілість - до 25-35 років), *середній сік* (до 60 років), *похилий вік* (60-75 років), старечий вік (75-90 років), *довгожителі* (понад 90 років).

В Україні має місце збереження тенденції до постаріння населення яка відбувається на фоні високого рівня смертності, значного відставання середньої тривалості життя від економічно-розвинутих країн.

За даними Держкомстату України і бази „Здоров'я - для всіх” Європейського регіонального бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я в Україні особливо високими темпами зростає смертність людей середнього, працездатного віку. З 1987 по 2002 рік смертність серед людей у віці 30-44 роки зросла: серед чоловіків - майже вдвічі, серед жінок - у півтора рази.

Групи ризику - категорії населення, які в більшій мірі, ніж інші, схильні до різноманітних захворювань (див. мал. № 6)

мал. № 6 Основні групи ризику

Демографічна група - діти, люди старечого віку, самотні, вдови й вдівці, мігранти, біженці.

Професійна група - люди, які працюють в шкідливих умовах виробництва.

Група функціонального ризику - вагітні, недоношені діти, які народилися з певною вадою тіла, інваліди дитинства, та інші.

Група осіб з девіантною поведінкою - алкоголіки, наркомани, проститутки, особи з сексуальними відхиленнями, особи з деформаціями психічного здоров'я й поведінки, тощо.